

The Project Gutenberg eBook of Een goudzoeker op Madagascar

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Een goudzoeker op Madagascar

Author: S. Lagrange

Release date: March 22, 2007 [eBook #20875]
Most recently updated: January 1, 2021

Language: Dutch

Credits: Produced by Jeroen Hellingman and the Online Distributed Proofreading Team at <https://www.pgdp.net/>

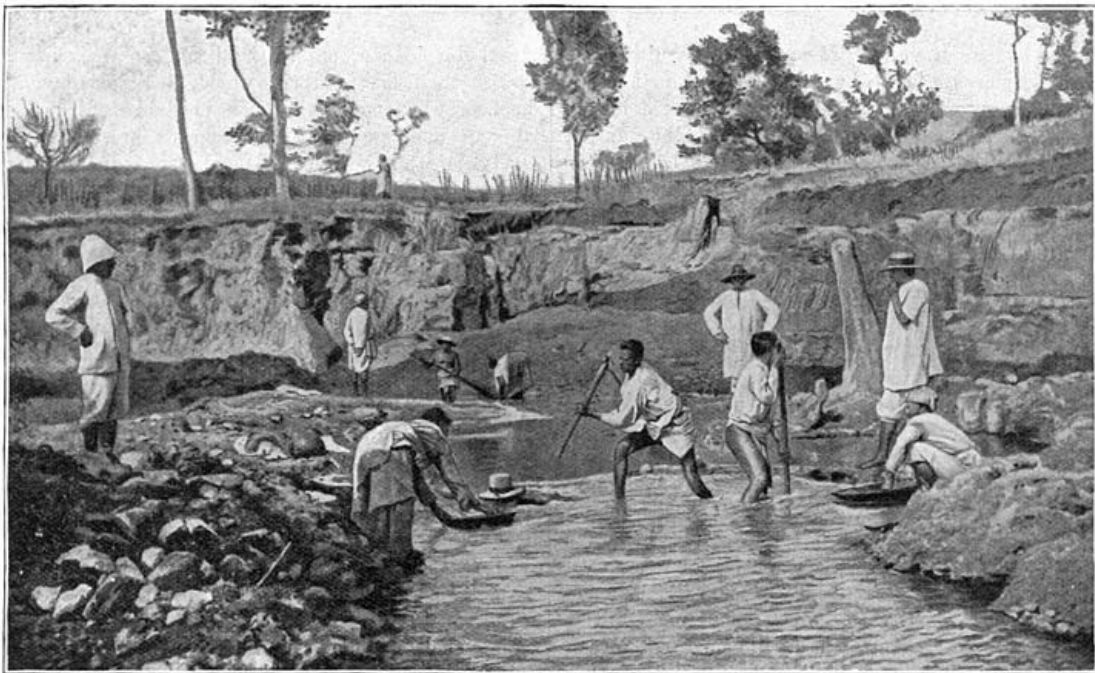
*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK EEN GOUDZOEKER OP
MADAGASCAR ***

[417]

Een goudzoeker op Madagascar.

Naar het Fransch van S. LAGRANGE.

Prospecteeren in Betsiriry.—Aardrijkskundige en geologische beschrijving van Betsiriry.—Bongo-Lava en Ambalika.—Eerste optreden van den prospector.—Teleurstellingen en verrassingen.—Een gunstig terrein.—Het leven op een concessie.—De goudpan.—De arbeiders.—Het “toby” of exploitatiedorp.—Het leven in het toby met werk en uitspanning. Voortgaande ontwikkeling der exploitatie.—Vooruitzichten.

Het losgewoelde slib wordt in de goudpan geschept.

eds meermalen en ook nog kort geleden werd de aandacht in Frankrijk gevestigd op den mineralen rijkdom van Madagascar. Er zijn allerlei studiën verschenen over de vooruitzichten der plaatsen, waar

(' goud is gevonden, over hun opbrengst en over de speculaties, waartoe ze aanleiding hebben gegeven. Maar om een goed denkbeeld te krijgen van de moeilijkheden, waarmee de ontginning te kampen heeft, moet men op de hoogte wezen van de manier, die bij het goudwinnen wordt gevolgd.

Wij willen trachten, het leven van den prospector te beschrijven; we zullen aangeven, hoe hij zijn werk begint en welke stadia hij heeft door te maken. Om zoo goed mogelijk vertrouwd te worden met de wisselende lotgevallen, die hem wachten, gaan wij het kader, waarin we zijn werk schetsen, plaatsen in een land, dat we uitstekend kennen, het district Betsiriry, hetwelk wij twee jaar lang hebben bestuurd.

Dit district of deze sectie maakt deel uit van den bestuurskring van Morondova, en heeft tot hoofdstad Miandrivazo. Het bestaat uit twee zeer verschillende streken, Bongo-Lava, en Ambalika.

Het eerste is een geaccidenteerd plateau, waarin over de geheele westelijke grens het massieve centrale bergland van Madagascar uitloopt, dat dezelfde geologische gesteldheid heeft. Intusschen is het er niet een onmiddellijk vervolg van. Een reeks hoogten staan geïsoleerd ieder afzonderlijk als beheerscheressen van het land en vormen een lange rij verbindingspunten tusschen de beide hoogvlakten. Een weinig uit de verte gezien, lijken ze op een onafgebroken muur, die in hoofdzaak loopt van het Zuidoosten naar het Noordwesten. Die reeks van hoogten is het duidelijkst tusschen de Mania en de Manambolo en heeft daar de toppen, den Bengilo, den Analairano, den Vohimena en den Andranomangatsiaka, en verder verliest het hoogland zich in de verwarde menigte terreinverheffingen ten noorden van Manambolo. Deze gesteldheid van den bodem is een hinderpaal voor de gemakkelijke gemeenschap tusschen Bongo-Lava en Imerina, want er zijn slechts een beperkt aantal plaatsen, waar wegen den overtocht mogelijk maken. Men treft ze aan den voet der hoogvlakte van Bongo-Lava aan, waar te Miandrivazo, te Manandaza en te Ankavandra respectievelijk de wegen van Betafo, Soavinandriana en van Tsiromanomandidy uitloopen. De beide rivieren, die wij boven noemden, de Mania en de Mahajilo, verdeelen de hoogvlakte in drie hoofdmassa's door diep ingesneden en ontoegankelijke dalen.

[418]

Het algemeen voorkomen van die drie hoofdafdeelingen is zeer verschillend. Tusschen de Mania en de Mahajilo stroomen de talrijke zijtakken der beide groote rivieren ieder langs afzonderlijke bergen, die elk zoozeer hun eigen karakter dragen, dat de inboorlingen er een eigen naam aan hebben gegeven. Tusschen de Mahajilo en de Manambolo is het hydrografisch stelsel minder ontwikkeld en daar heeft de erosie een sterkere werking kunnen uitoefenen. De hoogvlakte draagt er een onregelmatige opeenvolging van kegelvormige hoogten, die aan hun voet samenhangen als een aaneengesloten suikerbroodenrij.

Daar, waar de regens geen natuurlijke afvloeiing naar de dalen hebben gevonden, hebben ze zich kunstwegen gebaad, door in de laterietblokken werkelijke afgronden uit te slijpen, waarin het water soms bruisend neerstort, en waar daardoor een aanhoudende toestand van vochtigheid wordt onderhouden. Dat vocht met de sterke hitte in de kloven roept er een weelderigen plantengroei in het leven, gekenmerkt door hooge boomen met magere stammen en door allerlei bloeiende planten, waaronder een menigte begonia's.

De weinige paden, die door dit gedeelte van Bongo-Lava loopen, gaan rondom die hoogten met bochten en kronkelingen, waar geen eind aan schijnt te komen en slingeren zich soms ver uit de richting, waar ze ten slotte heen moeten, alleen om maar de kloven en de te steile hellingen te vermijden. Hier en daar laten twee dicht bij elkaar liggende diepe kloven voor dien overgang niet meer ruimte over dan de smalle strook, die ze in den aanvang scheidt, een afscheiding zoo smal, dat het voorzichtig is, er enkel te voet te passeeren, zonder naar rechts of links te kijken, omdat men anders licht in één der beide afgronden zou kunnen storten. Men moet in dit land wel vier of vijf kilometer afleggen, om een afstand te overschrijden, die in vogelvlucht niet meer bedraagt dan een enkelen kilometer. De Manandaza en de Itondy, die van het Oosten naar het Westen stroomen, en twee of drie kleine zijtakken noordelijk en zuidelijk van de Mahajilo zijn de eenige rivieren, die dit gedeelte van de Bongo-Lava besproeien.

En eindelijk bepaalt zich het stroomstelsel ten noorden van de Manarabolo tot enkele zijtakken van dien stroom; de hoogvlakte is er zeer oneffen en de verdeling van de terreinverheffingen ver van regelmatig.

De oppervlakte van de Bongo-Lava is, als men een paar onbeteekenende bosschen buiten rekening laat, volkomen kaal. Alleen de rivierdalen en de gebieden van erosie zijn beboscht. Er komen dalen voor, die gemakkelijk zouden zijn te herscheppen in bouwland, omdat ze er breed genoeg voor zijn, als men er maar besproeiingskanalen aanlegde. Maar de bevolking op de Bongo-Lava en de streken eromheen is niet talrijk en de stammen, die er wonen, hebben de noodzakelijkheid

niet gevoeld, om zich te verspreiden over een gebied, waar de landbouw hen zou dwingen tot de ontplooiing van meer energie, dan waartoe ze eigenlijk in staat zijn.

In dit gedeelte van de sectie treft men slechts een enkel dorpje aan, en het land zou een woestijn voorstellen in al haar troosteloosheid, als er geen levendigheid werd aangebracht door de goudwinningen, die al aan den gang zijn, en door de prospectors, die veelvuldig er komen opdagen. Want de exploitatie en het prospecteeren van goudhoudende terreinen in Bongo-Lava hebben in de laatste jaren een hooge vlucht genomen.

De lagen doen er zich voor in allerlei gedaanten, als alluviale lagen, als oppervlakkige goudmijnen en in den vorm van conglomeraten. In de buurt van Ankavandra omvat de ontginning van Rafiatokana, een oude bezitting van de regeering van Madagascar, een reeks van zeven of acht evenwijdige mijnen of liever ontginningsterreinen van eenige centimeters diepte; ten oosten van Manandaza heeft die van Andokova zich in den aanvang bepaald tot de conglomeraten rondom den voet van de Bongo-Lava, en wat zuidelijker heeft men dan nog de exploitatie van Tsimandrato, die nog jong is. Op den linkeroever van de Mahajilo liggen de centra van Ambohipihaona, van Antsaily, van Ambatomihely, van Kiranomena, van Dabolava, van Ankarongana en van de Beriana bijna alle in de nabijheid van gneiss- en kwartslagen, die meer of minder goudhoudend zijn. Maar het werken op de alluviale gronden is het meest algemeen, en die wijze van exploitatie wordt op de hoogvlakte van Bongo-Lava het veelvuldigst gevolgd, want bijna alle rivieren voeren stofgoud.

De totale opbrengst aan goud in deze streek bedraagt ongeveer 175 kilogram per jaar, verkregen door bijna 1500 arbeiders, die met den inlandschen naam m'piassa volamena worden genoemd, dat wil zeggen goudwerkers.

De Bongo-Lava, die een gemiddelde hoogte heeft van 600 tot 700 meter, wordt bij haar vereeniging met het Centrale Plateau geleidelijk naar het Westen lager, tot ze als een langgestrekte rotspartij van granietgesteente zich boven de Ambalika verheft. Die rots ter hoogte van gemiddeld 300 meter wordt enkel afgebroken door de rivierdalen, die van de Bongo-Lava afdalen, en waar de stroomen dikwijls stroom-versnellingen en watervallen vormen van aanmerkelijke hoogte.

Wat de Ambalika betreft, dat is een langgestrekte bedding van gemiddeld 25 kilometer breed, loopend van het Noorden naar het Zuiden en ingesloten tusschen de Bongo-Lava en het kalkplateau van Bemahra, dat ongeveer dezelfde hoogte heeft als de laatste hellingen van de Bongo-Lava. Zij begint ten noorden van de heuvels van Beravina, die als het ware de verbinding vormen van de beide hoogvlakten, om in het Zuiden te eindigen in de geleidelijke daling van Bemahra in de buurt van Malaimbandy. Als oude meerbedding bestaat de grond uit veel kalkhoudend gesteente en veel kiezel, dat laatste vooral in het Oosten.

Moerassige gronden, met riet bedekt, en zandige rivierdalen splitsen dezen lossen grond in onregelmatig gevormde, sterk verbrokkelde hoogten. Aan de oevers van de rivieren Mania, Sakeny, Mahaljio, Manandaza en Manambolo en haar zijtakken heeft zich het leven der inboorlingen geconcentreerd. De bevolking bestaat uit een mengelmoes van Hova's, Betsileo's en Sakalaven, die allen "gesakalaviseerd" schijnen te zijn, dat wil zeggen gedaald tot het nog vrij lage intellectueele en moreele peil der Sakalaven.

In Ambalika valt er slechts een enkele goudontginning te noemen, die namelijk welke gevestigd is rondom de plaats, die Antsakoamadinika heet op gronden in de oude bedding van de Mahajilo. De om zoo te zeggen verdroogde en vastgeworden aanslibbingsproducten zijn blootgelegd door de opgravingen, en hun rijke opbrengst wordt zelfs aangetroffen op de kleine hoogten, die waarschijnlijk door de vroegere rivier zijn opgehoogd.

Het succes van deze exploitatie mocht doen veronderstellen, dat de bedding der Mahajilo, zooals ze tegenwoordig is, verrijkt met de wateren van de goudhoudende rivieren, die van de Bongo-Lava afvloeien, eveneens goud moest voeren, hetgeen een niet te gewaagde onderstelling was. Een maatschappij van Engelschen werd in Natal opgericht op dezen grondslag, en zij liet met groote moeite een baggermachine, die uit Australië kwam, naar Miandrivazo overbrengen, bediend door een talrijk australisch en inlandsch personeel, namelijk zeven Australiërs en een dozijn inlanders van de kust. Maar onder de leiding van een zoogenaamden ingenieur, die een vast jaarlijksch salaris trok, dat nog vermeerderd werd door allerlei vergoedingen en schadeloosstellingen, die even ruim als verschillend van aard waren, had de machine twee jaren noodig, om te Tsiribihy te komen. De "ingenieur" had, zooals zich denken laat, wel zorg gedragen, dat het plezier een behoorlijken tijd duurde. Eerst aan het eind van de vaart vol moeiten en bezwaren, die vier kilometer boven Miandrivazo aan haar slottooneel kwam, en toen men op het punt was, de machine in beweging te brengen, ging men aan het peilen onder

de leiding van een nieuw zevental van "ingenieurs," die voor de plechtigheid uit Transvaal waren gekomen.

De toen opgedane ervaringen wezen op volkomen duidelijke manier uit, dat de bedding der Mahajilo, dus de grond, waar het goud onmiddellijk op zou rusten, als het er was, zich wel op twintig meter diepte bevond of meer, daar die diepte de uiterste was, die door de instrumenten kon worden aangegeven. Maar de ketting van de baggermachine kon als maximum een diepte van zeven meter bereiken.

Toch stelde men het ding in werking; er werd zand opgehaald, dat enkele korreltjes stofgoud bevatte, zoo dun, dat ze aan de oppervlakte van de goudpan met het water bleven liggen. Natuurlijk staakte men dat werk, daar de opbrengst van het onderzoek zelfs niet den prijs van het brandhout loonde. Het personeel werd ontslagen; de "ingenieurs" keerden naar Durban terug, om het blijde nieuws aan de aandeelhouders mee te deelen. De baggermachine werd aan haar ongelukkig lot overgelaten, enkel toevertrouwd aan de zorg van drie ankers, die haar vasthielden midden in de vaargeul der rivier.

Het volumineuse werktuig, door wanhoop aangegrepen, weigerde die eenzaamheid langer te verdragen en zich te schikken in zoo'n laffe achteruitzetting. Het maakte van den eersten hoogen waterstand gebruik, die trouwens zeer hoog en hevig was, om zich aan de tirannie van zijn ankers te onttrekken, welke werden afgebroken, en ging er van door met al de snelheid van de breede rivier, stroomaf gaande langs den weg, dien het met zooveel moeite had afgelegd. Als een zandbank het niet op wonderdadige manier had tegengehouden een weinig beneden Miandrivazo, zou het heel alleen weer naar Australië zijn teruggegaan.....

Dit ongeluk, dat bijna twee millioen francs heeft gekost, bewijst, dat de Engelschen zelfs ook nog wel eens oogenblikken kunnen hebben van, laat ons bescheiden zeggen, lichtzinnigheid.

De goudindustrie bepaalt zich in Ambalika tot die twee proeven, waarvan de laatste, zooals men heeft kunnen zien, geëindigd is met een totaal fiasco, maar toch alleen de onervarenheid en de onvoorzichtigheid heeft aangetoond van degenen, die het werk ondernamen, zonder afbreuk te doen aan den grondslag, waar de onderneming op rustte.

Nu we in groote lijnen de sectie Betsiriry hebben beschreven, en we van die streek de karaktertrekken hebben aangetoond, die met de goudwinning in verband kunnen worden gebracht, kunnen we er gemakkelijker een goudzoeker volgen in alle fasen van zijn bestaan. Wij zullen hem ons denken, voorzien van een bagage van kennis, die voldoende is, om hem naar het gewenschte doel te voeren en om onze geschiedenis niet te laten uitloopen op een catastrofe.

De heldentocht, dien wij zullen trachten te schilderen, is vol van avonturen, waaraan wij van zeer dichtbij hebben deelgenomen. Als wij dit gebied wilden doen vooruitgaan, waren we te zeer afhankelijk van het welslagen der mijnindustrie, dan dat we onverschillig konden blijven voor de pogingen van diegenen, die zich bezighielden met de ontwikkeling dier industrie. Wij willen er zelfs bijvoegen, dat de militaire administratie van den bestuurskring van Morondova geen booze, dwarsdrijverige macht is en het zich altijd tot plicht heeft gesteld, zoo vaak het mogelijk was, de moeilijkheden uit den weg te ruimen, die de energieke pioniers, zooals men de goudzoekers noemen mag, konden ontmoeten, door maatregelen te nemen, die het ons een prettige taak was, uit te voeren.

Onze held heeft eenige honderden francs kunnen opsparen en heeft een zekere ervaring kunnen opdoen in den dienst van een chef bij een ontginning in Imerina. Hij gaat nu alleen probeeren, fortuin te maken. Hij koopt te Miandrivazo een hut van een Sakalave met den noodigen grond. Daar gaat hij nu wonen. De hut is van stroo opgetrokken, met gestampte leem bestreken en heeft een oppervlakte van hoogstens zestien bij achttien meter. In het algemeen is het geen zeer weelderige villa. De geur van den eersten eigenaar zal er nog lang in blijven hangen, gemengd met dien van de verschillende gerechten, die er zijn bereid, en met de velerlei parfums, welke de vroegere meesteres van het huis gebruikte. Maar dat komt er minder op aan; het comfort is een zaak van later orde, en voor het oogenblik moet er worden gedacht aan de voorbereiding tot de eerste tournée ter prospecteering.

Op enkele zeer weinige uitzonderingen na bestaat de manier, waarop in geheel Madagascar goud wordt gewonnen, in het gebruik van de goudpan ter goudwassching. Die pan of "batée" is een wijde kom, beneden smaller toeloozend, die de inboorlingen zelf weten te snijden uit den zeer zachten stam van een boom, die dabo wordt genoemd en die veel voorkomt aan de oevers der rivieren van de Bongo-Lava. De alluviale aanslibbingen, de grond dus, dien men ophaalt met de angady, dat is een inlandsche schop met een zeer langen en smallen ijzeren schepper, worden in de goudpan gedaan. Door op een bijzondere manier de pan te

bewegen en te schudden aan de oppervlakte van het water der rivier, gelukt het, de goudkorrels er uit los te maken. Langzamerhand slaan de zwaarste deelen van den inhoud neer, terwijl het zand en het leem, die boven blijven, weggeworpen worden, tot er op den bodem niets anders overblijft dan zwartachtig zand met goudstof. Een laatste wassching in schoon water, die zeer voorzichtig moet gebeuren, verjaagt het zand en het goudstof blijft over.

Want het goud, voordat het wordt tot het droombeeld, dat vervliegt en in zijn vlucht door de geheele beschaafde menschheid wordt achtervolgd, behoort tot de allerzwaarste stoffen. De tegenwoordig geldende mijnwet geeft recht op het gebruik van zes pannen voor het zoeken naar goud, dat gratis mag geschieden. Maar de arbeiders zijn schaarsch en duur in Betsiriry. Onze beginner, die niet rijk is, zal zelf zijn pannen spoelen. Hij huurt met moeite twee Sakalaven, om de bescheiden bagage te dragen; een jonge boto of lijfbediende, dien we Rakoto zullen noemen, zal zijn tolk wezen en voltooit den staf van zijn personeel, of er moest nog een ramatoa bijkomen, een inlandsche vrouw, die bijna altijd Rasoa heet en die haar lot zou hebben willen verbinden aan dat van den Vazaha, onder welken naam op Madagascar alle blanken worden aangeduid, om hem de eenzaamheid van de wildernis dragelijker te maken.

Een rijke vondst.

Het kleine troepje stapt voort op het smalle pad in ganzenmarsch, de goudzoeker of prospector voorop, gevolgd, door Rasoa, die, gekleed in haar wijd kled, blootsvoets over den steenachtigen weg loopt, maar die een zonnescherm draagt, dat meer bestemd is haar prestige te handhaven en te verhoogen, dan om haar teint te beschutten, want dat laatste is al in de verf verbrand. Achteraan komen de dragers van het hebben en houden van den held en worden bewaakt door den boto, die met het jachtgeweer van zijn meester gewapend is.

Ze komen aan den oever van een heldere, snelstroomende rivier. De prospector gaat er in, schept een pan vol grond, maar vindt niets dan zand. Weer gaat men op weg. Verder volgt weer een rivier, weer wordt een onderzoek ingesteld, maar het schudden van de pan levert weer geen resultaat. Thans is het uur van den maaltijd gekomen. Welk een maaltijd! Op een mager takkenvuurtje, laat Rakoto de rijst gaar worden, die met een blikje sardines het menu vormt van de familie, terwijl de dragers een dikwijls weelderiger maal doen en meestal vroolijker gestemd zijn. Dan een uur rust, en vervolgens weer op weg.

Het wordt avond; de goudzoeker heeft geen verdere pogingen meer kunnen doen, daar hij over terreinen moest trekken, die reeds in exploitatie waren bij anderen. De volgende maaltijd is gelijk aan den vorigen. Een muskietennet, vastgemaakt aan vier palen, zal de beschutting zijn voor den nacht en daaronder slapen de goudzoekers met als matras slechts een mat op wat gras, terwijl om hen het gegons is van wolken muggen, die den tullen sluier trachten te doorboren. Enkele schreden verder praten de dragers en de boto om een rookend vuurtje, tot de slaap een einde maakt aan een gesprek, dat vaak op sarcastischen toon het heeft

over den vazaha en zijn ongelukken.

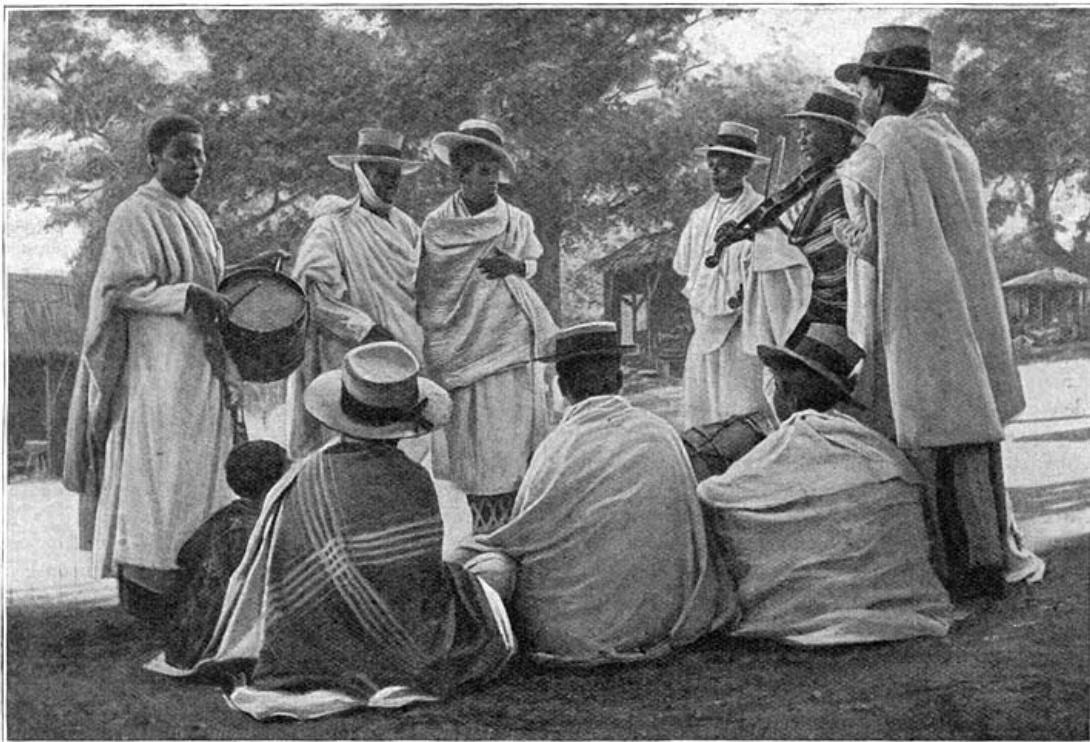
Den volgenden morgen begint de tocht weer in alle vroegte en men gaat opnieuw aan het prospecteeren. Een oogenblik klopt des prospectors hart luid van vreugde, terwijl hij gebogen staat over de pan, want hij heeft de glinsterende puntjes gezien in het zwarte zand en er, zooals men zegt, "kleur" aan gegeven. Maar helaas, toen hij den volgenden dag daar weer aan het werk ging, verschenen er inboorlingen bij de bocht der rivier en vertelden hem, dat hij bezig was, zijn tijd te verspillen, want dat de wateren, waarin hij zijn onderzoek verricht, met alle aangrenzende terreinen reeds geëxploiteerd worden door een buurman. De ongelukkige had de grenspalen, die tot aanwijzing dienden, niet gezien!

[421]

De bagage moest dus weer worden ingepakt en meegenomen, om elders een streek te gaan zoeken, waar nog geen exploitatie aan den gang was. Er heerscht een verstikkende hitte op de kale hoogvlakten; het voetpad, dat met stukken kwarts overdekt is, werkt vernielend op de zolen der laarzen van den vazaha en kwetst de voeten der ramatoa; het loopt tegen steile hellingen omhoog, daalt dan weer af naar de beddingen van door diepe kloven ingesloten beken, waar men waden moet over de rotsachtige bedding, klimt dan tegen den tegenoverliggenden oever op, en dat gaat maar steeds zoo voort. De dragers van de bagage krijgen pijn in de schouders en blijven ver achter. Het wordt noodig, rust te houden, hoewel de dag nog lang niet ten einde is; maar de algemeene vermoeidheid, en vooral die der inboorlingen, maakt het oponthoud noodzakelijk. De maaltijd wordt in droeve stemming genuttigd, hoewel er een oude en taaie vogel als tractatie wordt voorgediend.

De maan, die zachtjes rijst, laat weldra haar licht schijnen boven de toppen van het gebergte, aan welks voet thans ieder van het gezelschap de rust geniet. De plotselinge glans van het maanlicht wekt den goudzoeker en baadt het landschap in een prachtigen glans. Er is niets te hooren dan het zachte gemurmel van de beek in de overigens welkome stilte. Maar de ontroering, die over den toerist komt bij het aanschouwen van de schoonheid der natuur, heeft weinig vat op een goudzoeker, die door vermoeidheid zoo goed als uitgeput is en die door twee dagen van teleurstelling ontmoedigd is geworden. Onze vriend zal trachten weer in te slapen, door voor het heldere schijnsel te vluchten, als hij de afwezigheid bespeurt van de dragers zijner bagage.

Hij gaat opstaan. De boto ligt daar wel te snorken met gesloten vuisten, maar de beide Sakalaven hebben de plaat gepoetst, terwijl ze de bagage in den steek lieten, die arme bagage die toch zoo weinig beteekent.

Muzikale afleiding voor de arbeiders op Madagascar.

Een eenigszins hardhandige wenk wekt Rakoto, die uitlegging moet geven over een gebeurtenis, waar hij nog niets van weet, daar de dragers zich wel gewacht hebben, hem op de hoogte te brengen van hun misdadig plan. De onwetendheid van den boto doet de wanhoop van den meester ten top stijgen. Rasoa, die droomde dat ze zijden kleeren droeg, wordt ook gewekt, en moet er zich in schikken haar aandeel te dragen aan de verantwoordelijkheid, die haar als inlandsche toekomst. Al spoedig wordt het heele ras voorwerp van de

verontwaardigde uitingen van den vazaha; dan krijgt ook de administratie haar beurt, dat ongelukkige bestuur, dat aan de onderworpen volken nog niet heeft kunnen leeren, welk een groot geluk het voor hen is, dat ze bagage van een blanke mogen dragen. Het ongeluk maakt iemand onrechtvaardig!

De maan, die zich niet heeft laten ophouden op haren tocht, verlicht het tragisch-komische tooneel; maar men kan het gemurmel van de beek niet meer hooren. De brommende stem van den goudzoeker overheerscht de heele natuur... Den volgenden dag keert men naar Miandrivazo terug, terwijl ieder een deel der bagage draagt.

[422]

Dit eerste ongeluk was maar het begin van een reeks van tegenheden, een lange serie van ongeluksdagen, door onzen held echter met mannenmoed gedragen. Telkens kwam er weer een andere tegenspoed zijn pogingen verstoren. Eens op een dag leed hij bij het oversteken van de Mahajilo in een bootje schipbreuk en verloor den zak, waarin een deel van het overgespaarde, terwijl hij zijn levensbehoud slechts dankte aan de hulp van den bootsman. Een anderen keer hield een verstuiking hem verscheiden dagen opgesloten in de hut, die er op den duur niet geriefelijker op was geworden. Zulke incidenten brachten stoornis in de dagen van ijverig prospecteeren in de buurt van Miandrivazo.

Toen kwam op een goeden dag een kansje. Een gelukkige greep, dien hij deed in een rivier, nog niet door anderen onderzocht, in de buurt van Bengilo, gaf hem hoop, dat hij eindelijk het rechte plekje had ontdekt. Niet alleen waren de alluviale aanslibbingen rijk genoeg om te worden ontgonnen, maar een paar steenen, gevonden aan den oever en inderhaast gewasschen, gaven een opbrengst aan goud, zoo aanzienlijk, dat hij hoopte daar een ondergrond aan te treffen, die een ernstig onderzoek waard was. Hij sloeg eenige palen in den bodem, om een terrein af te zetten met een straal van één kilometer als aanvang van zijn exploitatieterrein. Maar het was dan ook hoog tijd, want bijna op hetzelfde oogenblik kwamen andere goudzoekers opdagen, die aan het werk waren in den dienst van een rijke, in den omtrek werkende maatschappij. Hij moest list gebruiken, om hen op een dwaalspoor te brengen. Doch toen hem dat niet gelukte, moest hij, de arme geïsoleerde, bedreigingen aanhooren en daarna dringende aanbiedingen in ontvangst nemen van de zijde der machtige concurrenten. Hij weerstond de beide soort van uitingen, en ging naar huis, om over zijn verdere plannen na te denken, ze vast te stellen en op te zenden ter goedkeuring van den mijncommissaris en de som van 25 francs te storten voor ieder der in den grond geslagen palen.

Hij nam een korte rust en begon toen werk te maken van het krijgen van arbeiders. De dorpen in Betsiriry boden hem in dat opzicht al zeer weinig steun. De Sakalaven kennen zoo goed als allemaal het goudzoeken; ze hebben allen in meerdere of mindere mate vroeger wel hun pannen gewasschen, waarvan ze de opbrengst aan de Indiërs verkochten; maar het staat hun tegen, zich te verbinden voor geregeld werk, waar al zeer spoedig hun behoefte aan onafhankelijkheid onder zou lijden, de eenige behoefte, die zij nog inderdaad gevoelen. Het kan hun weinig schelen, of ze geen geld hebben, als ze maar in volle vrijheid kunnen genieten van de open vrije lucht, den zonneshijn en de wijde ruimte.

De prospector gaat dus op weg naar Betafo, het dichtst bij Imerina zijnde centrum, waar hij zeker kan zijn, werkvolk te vinden. Dat is een reis van vijf dagen moeilijk marcheeren, die hij onderneemt met Rakoto en Rasoa, beide hem getrouw gebleven onder de vele wisselingen en tegenspoeden. Te Betafo zoekt hij onder de Hova's kapiteins of opzichters van de groepen, die dan op hun beurt de m'piassa volamena of eigenlijke goudzoekers huren. Maar de inboorlingen komen niet gemakkelijk tot een besluit en vooral als dat zou inhouden werken ver van huis op gronden, waar ze de waarde niet van kennen. Met groote moeite komen twee of drie opzichters tot hem over en brengen, na voorschotten te hebben ontvangen, een twintigtal mannen en vrouwen aan. Dat is de kern van de latere exploitatiebrigade.

Terug op zijn terreinen, waar hij met vergunning mag gaan goudzoeken, begint de goudzoeker zijn toby of kamp in te richten. Een hut van stroo op de geschiktste plaats is weer zijn woning; daar rond omheen groepeeren zich de hutten der werklieden. Dezen brengen hun dagen in de rivier door, vullen de pannen, wasschen ze en brengen zorgvuldig de opbrengst van hun onderzoek in veiligheid, want ze moeten die bewaren tot Zondag, den dag van afwegen en betalen. Het is een hard bestaan, dat van die goudwasschers. Ze werken meestal in paren, waarbij de man de opgravingen van het slib doet en den grond in de goudpan schept, terwijl de vrouw de pan schudt. Die tijdelijke verbintenissen, die gesloten worden bij een goudgraverij, hangen slechts van het toeval eener ontmoeting af of van een gril en worden weer verbroken, als de eene of de ander er genoeg van heeft.

Tot de knieën in water en slijk staande, bijna naakt in zonneshijn zoo goed als in

den regen, kunnen de mannen en vrouwen eerst des avonds naar het kamp terugkeeren, als dat niet te ver is verwijderd van de plaats van hun werk. Ze moeten wel tuk op winst wezen, om op die manier zich bloot te stellen aan de vele ziekten, vormen der goudkoorts.

Des Zondagsmorgens defileeren de m'piassa volamena vóór de weegschaal langs en ontvangen den prijs voor hun goud, dat betaald wordt met meestal twee francs het gram.

De eerste pogingen tot exploitatie zijn volkomen geslaagd; de rijkdom der alluviale aanslibbingen beantwoordt aan de verwachtingen. Dan wordt na veertien dagen of drie weken een vertrouwd opzichter teruggezonden naar Betafo, om meer arbeiders te huren. De werkzaamheid van die opzichters heeft grooten invloed op het welslagen van de onderneming. Zij zijn verantwoordelijk aan den chef der ontginning voor het goede gedrag en den arbeid van de groep, waar ze het opzicht over uitoefenen. Ze zijn ook de tusschenpersonen tusschen de koelies en den Europeaan in alle zaken, die de tucht in het kamp raken. Hun werk bestaat hoofdzakelijk in toezicht houden, en hun salaris is evenredig aan de opbrengst per week van hun arbeidsterrein.

Daar de opbrengst steeds stijgende is, verspreidt zich weldra de mare van den rijkdom van de ontginning, en zonder dat het noodig is, ze op te halen, komen de inboorlingen bij hoopen aan. Want als de Sakalaven al geen behoeften hebben, de Hova's hebben er wel. Zij moeten betrekkelijk hooge belastingen betalen. De eenige hulpbron, die hun land hun aanbiedt, is de handel in rijst; maar de concurrentie is zeer groot; de opbrengst van een enkelen oogst is niet voldoende om in hun levensonderhoud te voorzien en tevens het geld op te leveren voor de belasting. Dus zijn ze in de noodzakelijkheid, werk te zoeken. Het moet erkend, dat er onder de Hova's velen zijn, die gevoel van spaarzaamheid kennen, die de eerzucht om vooruit te komen bezitten en bij voorbeeld den wensch koesteren, koeien in eigendom te hebben. Die omstandigheden leiden ertoe, dat de liefde voor den arbeid bij hen wordt aangemoedigd.

[423]

De geleidelijke toeneming van het aantal arbeiders vindt men natuurlijk terug in de toenemende zwaarte van hetgeen er op Zondag te wegen valt. Elke veertien dagen zendt de goudzoeker, die nu inderdaad het hoofd is geworden van een onderneming, onder geleide zijn goud naar Tananarivo, waar het gekocht wordt door kooplieden, die daartoe gemachtigd zijn of door credietinstellingen tegen den prijs van drie francs tot drie francs tien centimes het gram, naar de qualiteit, tot de definitieve analyse den waren prijs heeft vastgesteld, die tot drie francs, dertig kan stijgen.

Als het gezantschap terugkeert, brengt het stukken mee van vijf francs. Sedert de onderneming nu eenige maanden werkt, heeft onze held al eenige spaarpenningen kunnen verzamelen, die hij aanwendt, om het wat beter ervan te nemen. De hut van stroo maakt plaats voor een steenen huis. Zijn kost wordt verbeterd door den aankoop in de nabijzijnde grootere plaats van levensmiddelen, die wat smakelijker zijn dan rijst. De post van Moandrivazo levert hem brood, vleesch en zelfs versche groenten. Door nieuwe onderzoekingen breidt hij het veld zijner werkzaamheid uit en plant nieuwe palen.

Maar nu reist hij niet meer te voet; zijn middelen veroorloven hem nu een draagstoel te bekostigen of filanjana, of wel een muilezel aan te schaffen, en terwijl hij van huis is, bewaakt Rasoa de woning en het kamp. Daar zij lezen en schrijven kan, houdt zij zelfs de wekelijksche uitbetalingen op Zondag en ziet toe op het wegen. Ook zij geniet van den meerderen welstand. Ze beschikt nu over een filanjana, als ze zich verplaatsen wil, en ze heeft schoenen voor zich gekocht, hoewel ze maar zelden meer te voet gaat.

Een jaar is voorbijgegaan. Het toby of kamp, dat van dag tot dag zich heeft uitgebreid, is er als een echt dorp gaan uitzien, dat rondom het huis van den Europeaan is ontstaan. Deze is inderdaad hoofd en bestuurder van de plaats. Hij int de belastingen, die hij ter hand stelt aan de competente administratieve macht; hij doet in eerste instantie uitspraak in de conflicten, die dagelijks onder de arbeiders te beslechten zijn en speelt daarbij dikwijls de verzoenende rol.

Alle Zondagen is er na het wegen feest in het kamp. Er hebben zich onder de m'piassa volamena zangers en dansers geopenbaard. Welluidende zangen wisselen af met dansen en acrobatische oefeningen. Er wordt in de liederen gesproken van Imerina, dat zoo ver is, van de vazaha's, de ramatoa's of van de eene of andere liefdesgeschiedenis.

Een of twee violen en een trom vormen het orkest, dat zang en spel begeleidt. Die kunstenaars der instrumentale muziek heeten m'pilalo, en zij vormden nog tot kort geleden een gepatenteerde klasse in Imerina. Ze worden door het volk onderhouden; hun belasting wordt betaald door het dorp, waartoe ze behooren, en

eindelijk verhoogden de geschenken van allerlei aard, die ze bij feestelijke gelegenheden ontvangen, hun inkomsten.

De grootste zorg voor den leider van een ontginning in Betsiriry is, genoeg proviand te krijgen voor zijn personeel, want zoodra de m'piassa volamena zouden bespeuren, dat er niet genoeg voor hen te eten was, zouden allen het werk in den steek laten en zouden in massa naar hun geboortedorpen terugkeeren, of ze zouden gaan arbeiden in een naburige ontginning, waar er genoeg rijst te krijgen was. Nu is er in Bongo-Lava, zooals wij hebben gezien, geen enkel middelpunt van bevolking of van bebouwing.

Elken Zondag komen dan ook de Sakalaven uit Ambalika naar de kampen met manden rijst, bananen en andere levensmiddelen en houden markt onder de inboorlingen. Maar die manier van proviandeering, die enkel afhangt van den goeden wil der Sakalaven, is al te wisselvallig. Een hoofd van een goudzoekerskamp moet een magazijn hebben, waar hij rijst in genoegzame hoeveelheid opstapelt, dat hij geen gebrek heeft te vreezen. Dat deed onze held. Hij sloot overeenkomsten met de verbouwers van rijst uit de dorpen van Ambalika en verkreeg op die wijze goede voorraden, die den arbeiders vertrouwen inboezemden. Ze konden van toen af rechtstreeks van hun leider hun dagelijksch voedsel koopen. Doordat hij niet bijtijds gezorgd had voor een aanvulling van zijn voorraad, was een prospector oorzaak van den volgenden tegenspoed, die hem eenige jaren geleden trof.

Twee- of driehonderd arbeiders, die in het goud werkten, dachten op een goeden morgen, dat er geen korreltje rijst meer voor hen in de toby was. In dien tijd wisten de dorpen van Ambalika nog niets van den arbeid en hadden niets in voorraad. In opgewonden staat begaven de arbeiders zich op weg naar Befato, dat vijf lange dagmarschen ver was. De inboorling kan niet lang tegen onthouding van voedsel, want rijst stilt den honger spoedig, maar voedt niet voor langen tijd, en als hij twaalf uren zonder voedsel moet blijven, kan hij in het geheel geen inspanning meer verdragen.

Men kan zich dus wel voorstellen, hoe het met die ongelukkigen afliep. Enkel van hen vonden ondersteuning bij een naburigen goudzoeker; anderen waren zuinig met het beetje voedsel, dat ze hadden kunnen besparen, maar een zeer groot aantal stierven van honger en vielen als vliegen dood op den weg neer. Lang nog vond men overblijfselen van geraamten aan den voet der boomen en aan den oever der rivieren.....

Zoo is onze vriend, om zoo te zeggen, koopman in rijst geworden. Hij heeft daarvoor een patent moeten nemen. Feitelijk heeft hij besloten, geen enkel voordeel te trekken uit zijn leveranties van levensmiddelen aan zijn arbeiders; hij wil enkel voor hen een ongesalariëerd tusschenpersoon zijn. Maar om den naam van koopman met eere te dragen, heeft hij naast rijst ook geweven stoffen te koop, verder gereedschap en ongelukkig ook alcohol, en wat hij daarbij voor winst maakt, is bijna genoeg, om zijn algemeene kosten te dekken.

Het magazijn staat onder het oppertoezicht van een geletterden inboorling, die tegelijk des vazaha's secretaris, penningmeester en tolk is. Martina heet hij en hij is een oud-onderwijzer, die het ambtenaarschap heeft opgegeven, om in een particuliere betrekking meer voordeel en meer vrijheid te vinden. Daar hij een pronker is, trekt hij de aandacht van alle dames. Maar als hij des Zondags vooral zijn zwart en glanzig kapsel ijverig verzorgt, als hij blinkende laarzen aantrekt, moeten wij wel denken, dat het geschiedt om aan Rasoa te behagen....

Daar ze op deze manier beschikken kunnen over alles, wat ze noodig hebben, is het niet vreemd, dat de m'piassa volamena ook bij hun heer, hun "vader en moeder," zooals ze zeggen, aankloppen om medicijnen. Dokters zijn dan ook in Betsiriry schaarsch. In afwachting van den tijd, dat hij rijk genoeg zal wezen, om een geneesheer aan zijn vestiging te verbinden, deelt onze vriend, die al veel ervaring heeft van het leven en de gevaren der wildernis, drankjes en pleisters uit van allerlei aard en de gewone huismiddeltjes.

Primitief losstampen van goudhoudend kwarts.

Men zou zoo denken, dat de arbeiders hun leider dankbaar moesten wezen; maar de werkelijkheid beantwoordt niet altijd aan die verwachting.

Want de Hova is onverschillig van karakter, en als de gelegenheid zich voordoet, ontaardt die onverschilligheid licht in de grofste ondankbaarheid.

Er bestaan echter uitzonderingen. Sommige opzichters steunen met kracht het prospectorswerk van hun heer, als deze goed en rechtvaardig is. Een van die getrouwe dienaren bracht op een morgen aan onzen vriend een stukje rotsgesteente, dat hij van een wand aan den oever had los gemaakt, waardoor de aanwezigheid van een groote hoeveelheid goudhoudend gneiss aan het licht werd gebracht, dat op een nog onontgonnen gebied lag. De paal werd neergezet, en het onderzoek begon. Er werd een goudhoudende laag van wel 500 tot 600 meter lengte blootgelegd.

M'piassa volamena aan het zoeken.

Toen veranderde het geheele aanzien van het kamp. Daar die gneiss-lagen een opbrengst leverden van gemiddeld dertig of veertig gram per ton minerale stoffen, lieten de m'piassa-volamena bijna allen den arbeid in de alluviale gronden in den steek, die niet meer dan acht tot tien gram opbracht. Met behulp van hamers, houweelen en mijnstaven maakten ze stukken rots los, die ze stampten in gaten, gegraven in den grond. Zelfs des nachts hoorde men het geluid van de hamers in de hutten.

Er was een drukte van belang in den bijenkorf, en de algemeene ijver groeide met de opbrengst aan goud. Er waren, toen de Zondag aanbrak, wegingen, die aan enkele inboorlingen sommetjes van honderd francs aanbrachten en die samen voor de onderneming tot drie en vier kilo's bedroegen.

In den tijd toen wij het land verlieten, mocht onze vriend inderdaad hopen, een echte goudader te hebben ontdekt.

Wat gaat hij nu doen? Als hij eerzuchtig is, zal hij een beroep doen op de kapitalen. Een maatschappij zal worden opgericht, die rijk genoeg is, om het noodige materiaal te laten komen, ten einde tot een degelijke industriële exploitatie over te gaan. Dan wordt hij waarschijnlijk haar directeur. Zijn echter zijn plannen minder grootsch, dan verkoopt hij zijn gronden aan anderen, die in staat zijn ze te exploiteeren. Wat hemzelve betreft, nadat hij de garderobe van Rasoa zal hebben voorzien en nadat hij haar een bruidschat heeft geschonken, waarvan denkelijk de knappe Martina zal profiteeren, en nadat hij Rakoto heeft vaarwel gezegd, slaat hij den weg naar Tananarivo in. Van daar bereikt hij per spoor Tamatave, waar een gemakkelijke stoomboot hem naar Frankrijk meeneemt.

Colofon

Beschikbaarheid

Dit eBoek is voor kosteloos gebruik door iedereen overal, met vrijwel geen beperkingen

van welke soort dan ook. U mag het kopiëren, weggeven of hergebruiken onder de voorwaarden van de Project Gutenberg Licentie bij dit eBook of on-line op www.gutenberg.org.

Verscheen in een aflevering van *De Aarde en haar volken*, jaargang 1908.

Dit eBook is geproduceerd door Jeroen Hellingman en het on-line gedistribueerd correctie team op www.pgdp.net.

This eBook is for the use of anyone anywhere at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org.

This eBook is produced by Jeroen Hellingman and the Online Distributed Proofreading Team at www.pgdp.net.

Codering

Dit bestand is in een verouderde spelling. Er is geen poging gedaan de tekst te moderniseren. Afgebroken woorden aan het einde van de regel zijn stilzwijgend hersteld. Kennelijke zetfouten in het origineel zijn gecorrigeerd. Dergelijke correcties zijn gemarkeerd met het corr-element.

Hoewel in het origineel laag liggende aanhalingstekens openen gebruikt, zijn deze in dit bestand gecodeerd met “. Geneste dubbele aanhalingstekens zijn stilzwijgend veranderd in enkele aanhalingstekens.

Documentgeschiedenis

- 20-MAR-2007 begonnen.

Verbeteringen

De volgende verbeteringen zijn aangebracht in de tekst:

Plaats	Bron	Verbetering
Bladzijde 417	moeilijkheden	moeilijkheden
Bladzijde 418	hoogvlake	hoogvlakte
Bladzijde 418	gneis-	gneiss-

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK EEN GOUDZOEKER OP MADAGASCAR ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with

both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the

“Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax

deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.